

Посвећено небеским Личанкама и овоземаљским на свим дјеловима свијета, а поводом Дана жена и 70 – годишњице побједи над фашизмом.

Из једног описа Лике (подручје Госпића) из 1696. године, сазнајемо да је то пријатно подручје, гдје се у изобиљу налазе: “равна поља, њиве, шуме, планине, а у: њима векови, медвједи, јелени и разноликост звјеради и птица. Зрак је врло здрав и за одржавање здравља врло користан. Зато овдје можеш наћи старце часне сједине и доброочуване жене, уз то снажне и живахне, сточарство је необично обилно“.

Из овог описа се може закључити формула личког живота и опстанка: здрава природа, земљорадња, сточарство, лов, мудрост старих житеља и наравно снажне и живахне жене.

Личанке су у личком друштвеном животу до Другог свјетског рата биле некако у другом плану. Личани су представљали породицу и домаћинство, које је због разних честих одсутности мушких, у ствари лежало на плећима Личанки. Личанке су ријетко равноправно учествовале у разговору око огњишта или на скуповима. Нпр. чак је казивање народних анегдота било препуштено мушкарцима, али на прелима су могле и жене и цуре учествовати у препричавању шала. Љепота и снага личких цура као инспирација момака, је била заступљена у љубавним пјесмама, које су извођене уз традиционалну тамбурицу - дангубицу. На први поглед иза обичних стихова у рими, стајале су метафоре са еротичним садржајима, које су наглашавале хиперсексуалне могућности снажних Личана.

На психосоцијалне особине Личана највећи утицај су имали Турци а касније западна цивилизација у Војној Крајини. Кроз све те утицаје настојали су да задрже аутохтону српску културу и национални идентитет.

Код нас Личана је развијено саучешће, осјећајност и благодарност, склоност праштању али и суровој освети, поштовање добрих људи и презир према лошим. Дата рјеч, чак и према непријатељима је за нас била светиња. Наши предци се нису плашили часне смрти, били су затворени, неповјерљиви, упорни и крути. Стари Личани су били окорјели војници, при чему су испољавали изразиту сујету, тежњу да дођу до највиших војних чинова или да се дочепају неке државне службе.

Привилегија државног посла у униформи била је опсесија Личана. И Личанке су више волиле Личане у мундиру од оних у кожуну, јер је удаја за таквог значила лагоднији живот.

У то вријеме у Лици су се рано женили и удавали. Остати неожењен или неудат послје двадесет и неке, било је непожељно и предмет изругивања. Да ли су се женили из интереса или љубави након загледачине на прелу, на црквеном збору или код чобањења, велико је питање и остаће вјечита тајна. Личани су пјевали личким цурама гаравушама све док их не ожене. После удаје, за жене се тешко налазило мјеста у пјесмама а емоције према њима су биле прикривене, сходно патријархалним обичајима тог времена. Жена је равноправно учествовала у већини сеоских радова а у ријетким слободним тренутцима би често сједећи на трonoшцу једном ногом љуљала кољевку, а у рукама држала преслицу и вретено предужи вуну.

Сурови живот у Лици доносио је и сурове породичне односе. Личани су ријетко хвалили добре карактерне људске особине. Углавном су хвалили људску снагу, снажне коње и волове, прецизност и поузданост пушке, оштрину и насађеност сјекире и косе итд. Нису били од великог дивана (говора), па би често и мање неспоразуме рјешавали рукама, а не рјечима. Неслагање са учињеним или изговореним код жена и дјеце, кажњавали би лакшим контролисаним физичким контактом, који није доносио повреде а звали су га „ланути преко лабрње (губице)“ или „испрашити по туру“. Они њежнији би то урадили личком капом и по селима би им се ругало да су мекушци. Чак су и Личанке такве поступке схватале као израз љубави па би говориле: „Изгледа да ме мој Дане више не воли, јер ме већ два мјесеца није сватио (ударио)“.

Личани су веома једноставно описивали цуре и жене сходно физичкој конституцији, која је била веома важна. Оне ситније грађе биле су цурице или женице а оне крупније грађе, биле су цуретине и женетине. Због рађања дјеце и тешког физичког рада биле су пожељније крупније, односно оне које могу „завинтана кола повући“ или да те могу „истући и обранити“.

Мит о снажним и живахним Личанкама траје до данас.

Као типичан примјер митске Личанке из давне прошлости може се узети **Георгина**

Мандић, (1822-1892)

, мајка Николе Тесле, коју су од миља звали Ђука. Као најстарије женско дјете, после мајчине смрти морала је да води цијело домаћинство, бринући се о седмеро остале дјеце, па због тога није научила ни да чита ни да пише. Никола Тесла сав свој проналазачки дар приписује мајчином утицају. То је била изузетна жена бистре памети и спретних прстију. Иако неписмена, знала је цијели „Горски вијенац“ напамет, јер како би чула да неко нешто рецитује, то би одмах запамтила. За њу Никола каже: „Радила је неуморно, од јутра до касне ноћи, и својим рукама је правила већи дио одјела и других домаћих потреба. Када је навршила шездесет година, прсти су јој били још увијек тако покретљиви да је могла „завезати три чвора на трепавици“.

Ко зна колико је таквих дјевојака и жена природно интелигентних и надарених било у Лици и колико је њих остало у анонимности, јер су можда потомци страдали или нису постали познати. Дobar дио таквих жена страдао је од болести, приликом порођаја а највише у злочинима геноцида у Другом свјетском рату?

Сви се сјећамо прича о нашим мудрим и вредним бакама.

Други свјетски рат је донио највећа страдања српског народа у Лици. У злочину геноцида у нашем госпићком крају страдало је 6.217 особа од којих је 2.418 или 39% било жена. Од тога су негдје трећина дјеца (дјевојчице) до петнаест година старости. У тим тешким и погибелним временима, Личанке су на бојном пољу извојевале побједу али и равноправност. Историја памти храброст и пожртвованост Личанки. Када је 7. новембра 1943. године, 6. личка дивизија одлазила из Лике, у њеном строју је било 331 или 7 % жена, од укупно 4.971 бораца.

Тешко је набројати све примјере пожртвованости жена у том времену, од борбе са оружјем, преко њега рањеника или одвајања последњег залогоја паленте за гладне борце. У нашем госпићком завичају четри жене су проглашене народним херојима.

Нада Димић (1923-1942) рођена је у Дивоселу. У рату је показала невјероватно јунаштво и смјелост. Након много смјелих акција ухапшена је у Карловцу. Након мучења и мрцварења од стране усташког злочинца Љубе Милоша, убијена је 17. марта 1942. године у усташком логору Стара Градишка.

Савка Јаворина – Саша (1918 - 2002) рођена је у Студенцима. Рат је затекао у Београду. Показала је изузетну храброст и одлучност током рата. Учествовала је у оружаном борби на простору Србије и Македоније. Била је на високим војно-политичким дужностима а након рата обављала је значајне друштвено – политичке дужности.

Ката Пејновић (1899 – 1966) рођена је у Смиљану. У јулском покољу 1941. године у Смиљану, усташе су јој убиле мужа и три сина. У рату је своју активност усмјерила на организовање и јачање Антифашистичког фронта жена Југославије. Од седам најзначајнијих војно-политичких функција током Другог свјетског рата у Југославији, првих шест су обављали Хрвати а седму Српкиња Ката Пејновић. Послије рата је била потпредсједник сабора НР Хрватске. Уз све поштовање према овој жени – мученици, она није имала ни снаге и моћи да се бори за добробит српског народа, посебно у Хрватској.

Смиља Покрајац □ (1920 - 1943) рођена је у Метку. Смиља је нарочито код Личанки створила посебни ауторитет. Красиле су је лична храброст, одлучност, отвореност и љубав према људима. Погинула је у Брувну 18.марта 1943. године у нападу четничких снага. Након што је бацила бомбу међу четнике, последњим метком извршила је самоубиство, да им не падне жива у руке.

Крајем рата, када је слобода била на видуку, младе Личанке су жељеле што прије скинути униформу и обући неку заводљиву кикљу и блузу. Зато су им погледи били уперени према небу, чекајући да се сруши који савезнички бомбардер, који су се враћали у јужну Италију послје бомбардовања Њемачке. Оштећени авион би завршио у Велебиту, посада би искочила а Личанке би се дочепале падобрана, од чије свиле су се правиле најљепше блузе.

Послије рата Личанке су дале огромни допринос на обнови земље на радним акцијама. Почеле су се школовати а кроз колонизацију и друге облике исељавања, напуштале су Лику. Са својих плећа скинуле су дио терета патријархалне личке традиције. На новим мјестима живљења удавале су се за момке из других крајева.

Натпросјечно од осталих жена Југославије, удавале су се за људе друге вјере и нације, стављајући искључиво љубав у први план.

Из тог периода најпознатија Личанка је **Јованка Будисављевић Броз (1924 – 2013)** рођена у Пећанима. Поријеклом из угледне личке породице Будисављевић. Била је вредна и љепа дјевојка. Носилац је партизанске споменице 1941. а из рата је изашла са чином мајора. Својом удајом за Тита, свјесно се одрекла породе и свој живот учинила бајковитим. Остаће упамћена по аристократском понашању и карактеристичној фризури –пунци. Тридесетак година је живјела као царица а тридесетак као заточеница. Од свог одласка из Лике само је два пута била у Лици, приликом службене Титове посјете. Какав је однос из тих царских висина имала према Лици и Личанима, није више ни важно. У вријеме њене највеће моћи била је у Лици референтна вредност за квалитет. Наиме када би нека жена добро скувала паленту, рекла би: „Овако је не би сварила ни Јованка Титина“. У вријеме заточеништва показала је невјероватну снагу и пркос, да се супростави најтежим облицима понижавања и обресправљења бивших бољшевичких поданика. Била је симбол једне епохе на овим просторима.

Шездесетих година Југославијом је протутњала сексуална револуција. То је била прва револуција у историји а да у Лици нису биле запаљене куће и и да није било људских губитака. Сломљена срца се не узимају у обзир.

Млади су скинули остатак терета заостатака патријархалне традиције, при чему су попустиле моралне кочнице и размахнуо се слободни љубавни живот.

Модна креаторка Мери Квант је 1965. године лансирала прву мини сукњу а тањушна манекенка Твиги је прва проњела модним пистама Лондона. Убрзо су се појавиле вруће панталоне. Недуго затим , мини сукњу и вруће панталоне су прихватиле Личанке као знак опште еманципације и бунта.

Личанке су без обзира на неповољне временске услове носиле мини сукње. Посебан секси изглед би био зими када се мини сукња носила у комбинацији са дугим зимским капутом са разрезом до леђа. Оне на селу би суботом у цокљама, буцама и баканцама долазиле до сале за плес и ту обувале штикле и ципеле. Госпићанке су у штиклама вјешто парадирале по залеђеним улицама.

Култ женске љепоте је био у моди. Тих година Госпић је изабрао **Миру Павлицу** за прву љепотицу – мис Госпића. У Лици је увијек било пуно љепих и згодних цура. Када би кренуле онако секси обучене у град, укућани би се бојали да их „враг неће не лизне успут“.

Осамдесетих година у новом хотелу „Лика“ у Госпићу одржана је прва модна ревија у којој су манекенке и манекени носили одјећу креирану и израђену у радној организацији „Слога“ –Госпић.

Онда су дошле деведесете и поново рат и погубељи. Међу првим српским жртвама су биле угледне Госпићанке, које нису видјеле разлога да морају напустити своју кућу и град. У том тешком времену једна Личанка је показала невјероватну снагу, храброст и упорност да пронађе посмртне остатке свог мужа. **Милица Смиљанић** је 2014. године, након 23 године борбе и исчекивања достојанствено у Београду сахранила мужа, а њена борба у нашој јавности је препозната као искрена и вјечна љубав Личанке према мужу и породици. Сада ради на проналажењу посмртних остатака свога дјевера, који је исто био жртва госпићких злочинаца у јесен 1991. године.

На списку жртава рата деведесетих има доста жена. Неке од њих су убијене на најсвирепији начин. Ниједна крвника није молила за милост.

Љиљана Јелача, рођ. Павлица (1956 – 1993) је била познати трговац из Госпића. Била је ведре нарави и спремна да сваком помогне. Смрт је задесила током злогласне операције етничког чишћења у Медачком џепу. Њена храброст и пркос у посљедњим тренутцима живота, запрепастила је и злогласне госпићке бојовнике.

Има Личанки које су постале познате и заборавиле на своје поријекло. У измењеним вредновањима, бити тамо из неке Лике није „ин“, „феноменално“ или „ужасно добро“.

Једна од ријетких која се поноси личким поријеклом на сваком мјесту и у свакој прилици је позната фолк пјевачица **Мира Шкорић**. Својим стасом, гласом и пркосом представља тип модерне Личанке.

Данас у Лици готово и нема нашег народа. Одавно нема ни јелена ни вукова а слободу су изгубили и медвједи, који се налазе у кавезима у Кутереву и представљају туристичку атракцију. У прошлости моралне вредности једног народа мјењале су се споро. Експлозијом медија масовних комуникација, моралне вредности се знатно брже мјењају,

па се поставља оправдано питање, да ли ће препознатљив хероизам, пркос и љубав Личанки опстати у новим околностима?

Од свих некадашњих утицајних фактора једино су остали Турци, који сада након више вјекова, на нас утичу телевизијским серијама.

Хвала Личанкама што су нас рађале, волиле, поштовале и вјековима трпиле.

Што би просјечан Личанин рекао: „**Са вама је тешко, али без вас је још теже**“.